

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

ΚΑΙ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΡ. 5

Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΗΣ Δ' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ 1920

ΙΣΤ
ΝΕΑ
1920

Πράξις 340

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Φεβρουαρίου 1920

Συνελθὸν τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον κατήρτισε σχέδιον ὁδηγιῶν διὰ τὴν ὀρθογραφικὴν καὶ γραμματικὴν διδασκαλίαν τῆς Δ' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὅπερ, κατατεθὲν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Συμβουλίου ἐν πρωτοτύπῳ, ὑποβάλλεται ἐν ἀντιγράφῳ εἰς τὸ Σὸν Ἰπουργεῖον πρὸς ἔγκρισιν.

Ὁ πρόεδρος

Δ. Λάμπρας

ΚΑΤΑΣΤΗΤΑ ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΤΖΕΒΕΛΑΚΗ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ*

A'. Ανάγνωσις.

1) Ανάγνωσις ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου. Σκοπὸς ἡ ἀπταιστος καὶ λογικὴ ἀνάγνωσις. Ἀνακεφαλαίωσις τοῦ περιεχομένου τῶν ἀναγιγνωσκομένων.

2) Ἀπομνημόνευσις καὶ ἀπαγγελία ποιημάτων.

B'. Συνθετικαὶ ἀσκήσεις.

Διηγήσεις καὶ περιγραφαὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν ἐν τῷ οἴκῳ καὶ σχολείῳ βίον τοῦ παιδίου.

Περιγραφαὶ ἀπλῶν καὶ εὐσυνόπτων γεγονότων τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως.

Γ'. Γραμματικὴ καὶ ὀρθογραφικὴ διδασκαλία.

α') Παρατηρήσεις καὶ ἀσκήσεις ὀρθογραφικαὶ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ κειμένου καὶ τῶν συνθέσεων.

β') 1. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν διδασκόμενων περὶ τῆς κλίσεως

---

* Β. Δ. ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1913 (Ἐφημερὶς τῆς κυβερνήσεως 10 Σεπτεμβρίου 1913, τευχ. Α', ἀρ. 174) «Περὶ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν μαθημάτων, τοῦ δι' ἑκάστον τούτων πρὸς διδασκαλίαν ἀναγκαίου χρόνου, καὶ περὶ τῆς κατὰ τάξεις κατανομῆς τῆς διδασκτέας ὕλης εἰς τὰ πλήρη δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων», καθὼς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ Β. Δ. ἀπὸ 25 Νοεμβρίου 1919 (Ἐφημ. τῆς κυβερνήσεως 23 Δεκ. 1919, τευχ. Α', ἀρ. 271. Βλέπε καὶ Δελτίον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως 1 (1919) ἀρ. 11-12. «Περὶ ὀρθογραφικῆς καὶ γραμματικῆς διδασκαλίας τῆς Β' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου»).

τῶν οὐσιαστικῶν. Σχηματισμοὶ τῶν ἀνισοσυλλάβων ἡλυκῶν εἰς -α καὶ -η (ὀκά -ὀκάδες, νύφη -νυφάδες), τῶν δευτέρων ἀρσενικῶν εἰς -ῆς (πραματευτής, θεατής), καὶ τῶν οὐδετέρων εἰς -ος (λάθος), -α (ὄνομα), -ιμο (γράφιμο), τοῦ κρέας καὶ φῶς εἰς ἕλας τὰς πτώσεις.

2. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν διδαχθέντων περὶ τῆς κλίσεως τῶν ρημάτων. Σχηματισμοὶ τοῦ μέλλοντος, παρατατικῆς καὶ ἀόριστου τῆς ὀριστικῆς εἰς τὴν ἐνεργητικὴν καὶ παθητικὴν φωνὴν τῶν κυριωτέρων κατηγοριῶν τῶν παραξυτόνων (ἐτοιμάζω, χάνω, ἐτοιμάζομαι, χάνομαι) καὶ περιπωμένων ρημάτων (ἀγαπῶ (-ās), ἀογῶ (-εῖς), ἀγαπιοῦμαι (-ιέσαι), κοιμοῦμαι (-ᾶσαι). Σχηματισμοὶ τῆς προστακτικῆς, ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς. Διάκρισις καὶ ὀνομασία τῶν 4 χρόνων (ἐνεστώς, μέλλον, παρατατικός, ἀόριστος) καὶ διάκρισις καὶ ὀνομασία τοῦ ἐξακολουθητικοῦ καὶ τοῦ στιγμιαίου τύπου τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς προστακτικῆς.

Ὁρθογραφικὴ διάκρισις τῶν προσωπικῶν καταλήξεων τοῦ ἐνεστώτος καὶ τοῦ μέλλοντος (γράφεις, γράφει, γράφομε, γράφομαι, γράφονται—θὰ γράφης, θὰ γράφη, θα γράφωμε, θὰ γράφωμαι, θὰ γράφονται). Ἄλλαι λέξεις μετὰ τὰς ὁποίας γράφομεν τὰς προσωπικὰς καταλήξεις ὅπως καὶ μετὰ τὸ θὰ (νά, γὰ νά, διαν, ἄν, ἄς).

Τὰ κυριώτερα περὶ τοῦ τονισμοῦ τῶν ρημάτων. Τονισμοὶ τύπων ρηματικῶν καθὼς εἶχα, πῆγα, εἶχαν, πῆγαν, ἀγαποῦσα, ἀγαποῦσαν, θυμᾶσαι, θυμᾶται, γελᾶτε, ἔλᾶτε, βράσε, σπάσε. Αἱ κυριώτεραι ἐξαιρέσεις εἰς τὴν γραφὴν τῶν ρηματικῶν καταλήξεων, ὅσαι ἐδιδάχθησαν εἰς τὴν Γ' τάξιν (ρήματα εἰς -εύω, κοντεύω κτλ., ἐξαιρέσεις: κλέβω, σέβομαι, -ιάζω, ἀγκαλιάζω κτλ., ἐξαιρέσεις: δακρούζω, δανείζω κτλ., -αίνω, ἀνεβαίνω κτλ., ἐξαιρέσεις: δένω, μένω κτλ.)

Ὀλίγα περὶ αὐξήσεως. Ἡ συλλαβικὴ αὐξήσις εἰς τοὺς δισυλλαβίους τύπους (ἔγραφα -εσ -ε, ἔγραφα -εσ -ε, ἀλλὰ (ἐ)γράφαμε, ξημερωθήκαμε κτλ.)

Ἡ χρονικὴ αὐξήσις σημειουμένη μόνον εἰς τὰ ἀπὸ -ο ἀρχόμενα ῥήματα (ἀγαποῦσα, ετοίμαζα, ὠροῖσα, ὠροῖσα, ὠπλισα κτλ.) Σύνθετα αὐξάνοντα ὡς τὰ ἄπλᾶ (κατοικοῦσα, προσέξαμε, ξαναθυμήθηκα).

3. Διάκρισις οὐσιαστικοῦ καὶ ἐπιθέτου. Αἱ συνηθέστεραι καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων εἰς τὰ τρία γένη (-ος -η -ο: καλός, καλή, καλό· -ος -α -ο: ὠραῖος, ὠραία, ὠραῖο· -ύς -ιά -ύ: μακρός, μακροῖά, μακροῦ· -ός -ιά -ό: γλυκός, γλυκιά, γλυκό· -ης -α -ικο: ζηλιῶσης, ζηλιῶσα, ζηλιῶρικο.)

Ὅμαλὰ παραθετικά. (Συγκριτικὰ σχηματιζόμενα περιφραστικῶς διὰ τοῦ πιδό (πιδό καλός, πιδό προκομμένος, πιδό σωστό), ἢ μονολεκτικῶς, διὰ τοῦ -ότερος (-ώτερος), -ύτερος (μεγαλύτερος, μακρότερος).

Ἀριθμητικὰ ἐπίθετα μέχρι τοῦ 1000.

4. Διάκρισις ὀνόματος καὶ ἀντωνυμίας. Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι εἰς τοὺς δύο ἀριθμοὺς καὶ ἕλας τὰς πτώσεις (ἐγώ, γεν. καὶ αἰτ. ἐμένα, ἐμεῖς, γεν. καὶ αἰτ. ἐμᾶς — μου, μέ, γεν. καὶ αἰτ. μῆς — ἐσύ, γεν. καὶ αἰτ. ἐσένα, ἐσεῖς, γεν. καὶ αἰτ. ἐσᾶς — σοῦ, σέ, γεν. καὶ αἰτ. σᾶς — αὐτός, αὐτή, αὐτὸ κτλ. — ὄνομ. τοσ, (νά τοσ) τη, το, τοῦ, τῆς, τοῦ, τόν, τή(ν), τό, ὄνομ. τοι (νά τοι), τες, τα, τοὺς, των, τοὺς, τίς, τί.)

5. Ἄττονοι λέξεις (ὄ, ἦ, οἶ, ὡς). Ἐγχαλισίαι. Οἱ κυριώτεροι κανόνες τῆς (φέρε μου, τὸ ἀμπέλι σας, τὰ μάτια μου, δῶσε μας, χάρισμά σου, ἀγόρασέ το, πές μας).

6. Παρατηρήσεις περὶ τῆς ἐτυμολογικῆς συγγενείας τῶν λέξεων. Σειραὶ γνωστῶν λέξεων ἐκ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως (νερό, νεράκι, νερώνω, νεροῦλός, νεροουλιάζω, νεροχύτης,

νερόφιδο, χιονόνερο — γράφω, ξαναγράφω, ξεγράφω, αντιγράφω, υπογράφω, γράμμα, γραμματάκι, γραμματικός, γραμματική, γραφή, αντιγραφή, υπογραφή, επιγραφή, γραφτό, γράψιμο). Ὁρθογραφία τῶν συχνοτέρων παραγωγικῶν καταλήξεων.

Τὰ κυριώτερα εἶδη τῶν συνθέτων. Τὸ σύνθετον διατηρεῖ τὴν σημασίαν καὶ τῶν δύο συνθετικῶν, εἴτε εἶναι οὐσιαστικά (μυχαιοπίρουνο, δισκοπότηρο, ἀμπελοχώροφα), εἴτε ῥήματα (ἀνοικοκλείνω, τρεμοσβήνω), εἴτε ἐπίθετα (γλυκόξινος, ἀσπροκίτρινος). Δύο οὐσιαστικά συντιθέμενα ἐκφράζουν νέαν ἔννοιαν (ἀβγολέμονο, χιονόνερο). Τὸ 'α' συνθετικὸν προσδιορίζει τὸ β', τὸ δὲ πρῶτον εἶναι οὐσιαστικόν (μυλόπετρα, κολοκυθόπιτα, τραπέζομάντιλο, λαχανόκηπος, ἀνεμόμυλος), ἐπίθετον (πρωτοβόχια — κοκκινόχωμα. ἀγριολούλουδο, πικροδάφνη, ὄλοστορόγγυλος, ὀλομόναχος), ἐπίρρημα (κροφομιλῶ, καλοπερονῶ, σιραβοπατῶ, ξανδιαβάζω), πρόθεσις (κατακόκκινος, καιάκαρδα, κατακουρόσηκα, ἀνιλέγω, ἀνίλαλος), τὸ στερητικόν α- (ἄκακος, ἀτρούγητος, ἀσκέπαστος). Σύνθετα ἐκφράζοντα τὸν ἔχοντα τὸ ὑπὸ τῶν δύο συνθετικῶν δηλούμενον (σκληρόκαρδος, καλότυχος, ἀνοιχτομίτης, μακρομάλλης, μεγάλωρα). Πρακτικαὶ ἀσκήσεις περὶ τοῦ τύπου καὶ τοῦ τονισμοῦ τῶν συνθέτων (λεμόνι - ἀβγολέμονο, χιόνι - νερό - χιονόνερο, καλή - τύχη - καλότυχος) καὶ ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν συνθέτων.

Τὰ ὑποκοριστικὰ καὶ αἱ συνηθέστεραι παραγωγικαὶ τῶν καταλήξεις (οὐσιαστικὸ εἰς -άκης, -άκι, -ίτσα, -ούλα, ἐπίθετα εἰς -ούλης, -ούτσικος) Ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν εἰς τὸν σχηματισμὸν ὑποκοριστικῶν. Τὰ κοινότερα μεγεθυντικὰ (εἰς -α, -αρος, -άρα, -ούκλα).

7. Διάκρισις κλιτῶν καὶ ἀκλίτων. Τὰ ἀκλίτα.

Αἱ συνηθέστεραι προθέσεις (μέ, σὲ (σ'), γιὰ (γι'), ἀπό, κατά, χωρὶς, ὡς καὶ οἱ συνηθέστεροι σύνδεσμοι: συμπλεκτικοὶ καὶ

(κι), οὔτε, μήτε), διαξευκτικοί (ἴ, εἶτε), ἐναντιωματικοί (ἀλλά, μά, ὅμως, ἂν καί), συμπερασματικοί (λοιπόν, ὥστε), αἰτιολογικοί (ἐπειδή, γιατί), τροπικοί (καθώς, ὅπως, σάν), χρονικοί (ὅταν, σάν, ἀφοῦ, ἐνῶ, ἅμα, καθώς, ὅποτε, πρίν, προτοῦ, ὅσπου νά), ὑποθετικοί (ἄν), τελικοί (νά, γὰ νά), εἰδικοί (πώς, ὅτι, πού).

Τὰ κυριώτερα ἐπιρρήματα καὶ τὰ συνηθέστερα ἐπιφωνήματα (ἄ, εἰ, ὦ, ποπό, νά, ἄχ, ὄχ, ἀλί, ἀλίμονο, Θεέ μου, καλὲ κτλ.)

8. Συλλαβισμοὶς δύο καὶ τριῶν συμφώνων μεταξὺ φωνηέντων (ἐ-σπειρα, ἔ-βγαλα, κο-φιερὸς, λί-μνη, ἀ-στοραπή, ὄο-μή, δάφ-νη, ἄν-θροπος) καὶ δύο συνεχφωνουμένων φωνηέντων (πιά-νω, ἐ-λιές, δου-λει-ά, ἔ-μοι-ασε).

ΥΛΗ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

1. Ὀρθογραφικοὶ κανόνες *

α) Οὐσιαστικά

1. Τὰ ὀνόματα στῆ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα. Περισπωμένη παίρνουν τὸ γῆ, φῶς νοῦς, πολλὰ κύρια (Ἰησοῦς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικά, Ἐρμῆς, Περικλῆς, Θεμιστοκλῆς) καὶ οἱ γενικὲς (τῆς γλυκιᾶς φωνῆς, τῆς χαρᾶς, τοῦ πραγματευτῆ, τοῦ ψωμᾶ, τοῦ θυμαριοῦ, τῶν καλῶν παιδιῶν).

2. Ἡ λήγουσα στὰ ὀνόματα εἶναι μακρὰ ὅταν ἔχη α ἢ ι

* Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐδῶ δεδομένους κανόνες συμπληρώνουν κανόνες ἡδῶ διδαχθέντας εἰς τὴν Γ' τάξιν (βλ. «Ἡ γραμματικὴ διδασκαλίαι τῶν τριῶν πρώτων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου», Δελτίον ὑπουργείου ἐκκλησιαστικῶν καὶ δημοσίων ἐκπαιδεύσεως, Περὶ ἀρ. 3, σ. 7-9). Οἱ κανόνες αὗτοι εἶναι οἱ ἐδῶ παραθετέμενοι ὑπ' ἀρ. 1 (=κανὼν 8 τῆς Γ' τάξεως), 2 (Γ'1), 3 (Γ'10), 4 (Γ'10), 5 (Γ'9), 25 (Γ'14), 21 (Γ'3).

(ὄρα, σημαίνει, καλύβα, γίγας, ποτήρι, φρούδι). Ἔχουν τὸ α στὴ λήγουσα τοῦ ἐνικοῦ βραχὺ τ' ἀρσενικὰ σέ -ῶνας, -ῆνας, -ῆρας (χειμῶνας, μῆνας, κλητῆρας).

3. Τὰ οὐδέτερα σέ (ι)* στὸν πληθυντικὸ τὰ γράφομε μὲ η (μέρη, ἔθνη, πλοῦτη).

β) Ἐπίθετα

4. Τὰ οὐδέτερα ἐπίθετα τὸ (υ) στὸ τέλος τὸ γράφουν μὲ υ (πολύ, βαρὺ, βαθύ, μακρὺ, πλατύ, φαρδύ, τσαχύ). Μὲ ι γράφομε τὸ δεξιὸ καὶ ἔσα ἐπίθετα φανερώνουν χρῶμα (βυσσινί, σταχί, τριανταφυλλί).

5. Τὰ ἐπίθετα τὸ (ης) στὸ τέλος τὸ γράφουν μὲ η (μαυρομάτης, ξανθομάλλης, παραπονιάρης, ἀκαμάτης, μακαρίτης, σταχίης). Μὲ υ γράφομε ἔσα ἐπίθετα γράφουν καὶ τὸ οὐδέτερό τους μὲ υ (πολύς, μακρός, φαρδύς).

6. Τὴν κατάληξη (ύτερος) (ύτερα) τῶν συγκριτικῶν τὴ γράφομε μὲ υ (καλύτερος, πλατύτερος, μακρότερα). Μὲ ι γράφομε τὸ κωρίτερα.

7. Τὴν κατάληξη (ότερος) (ότερα) τῶν συγκριτικῶν τὴ γράφομε μὲ ο, ἔταν ἢ συλλαβὴ πρὶν ἀπὸ τὸ (ότερος) εἶναι μακρὰ (ζωηρότερος, ἀστειότερος, ἀρχαιότερος).

Τὴ συλλαβὴ τὴ λογαριάζομε μακρὰ καὶ ἔταν πρὶν ἀπ' αὐτὴν ἔρχονται δύο ἢ τρία σύμφωνα ἢ ζ, ξ, ψ (ζεστότερος, πικρότερος, λαμπρότερα, λοξότερα, μελαφότερος, πεζότερος—ἡμερώτερος, σοφώτερος, τυχερώτερος).

Τὰ ἐπίθετα σέ -ιος, -ιμος, -ικός, -ινος καὶ -ινὸς ἔχουν τὸ ι βραχὺ (ἀγριώτερος, φρονιμώτερος, εὐγενικώτερος, παστρικό-

* Εἰς τὸν κανόνα αὐτόν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κτωτέρω, αὐτὸν παρενθέσεις αἱ περιχλίσουσι γράμματι ἢ κατάληξις δηλοῦν ὅτι ὁ διδάσκαλος ἀπαγγέλλων τὸν κανόνα θὰ προσέφη τὸ ἐντὸς τῆς παρενθέσεως ἀναγραφόμενον ὡς ἔχον καὶ ἔχι μὲ τὴν ὀνομασίαν τῶν ψηφίων του. Ἐδῶ λ. γ. θὰ εἶπη: «τὰ οὐδέτερα σέ ιι» καὶ ἔχι: «σέ γιώτα».

τερος, φυσικώτερος, πρασινώτερος, ἀληθινώτερος). Τὰ σύνθετα ἀπὸ τὸ τιμὴ ἔχουν τὸ ι μακρὸ (πολυτιμώτερος).

γ) Ἀριθμητικὰ

8. Παίρνουν δασεῖα τ' ἀριθμητικὰ ἑνα, ἕξι, ἑφτά, ἑκατὸ καὶ τὰ παράγωγά τους.

9. Ὅσα ἀριθμητικὰ τελειώνουν σὲ (ήντα) τὰ γράφουμε μὲ η καὶ ὄξεια (ἐξήντα).

δ) Ἀντωνυμίες

10. Οἱ ἀντωνυμίες τονίζονται καθὼς τὰ ὀνόματα (ἐγὼ, ἐσύ, μοῦ). Παίρνουν ἔμφως περισπωμένη τὸ ἐμεῖς, μᾶς, ἐμᾶς, ἐσεῖς, σᾶς, ἐσᾶς.

11. Παίρνουν δασεῖα οἱ ἀντωνυμίες ὅσος, ὅποιος, ὅτι, ὅλος.

ε) Ρήματα

12. Ἰστέρι' ἀπὸ τῆς λέξεως θά, γὰ, γιὰ γὰ, ὅταν, ἄν, ἄς γράφουμε τῆς κατάληξεως τῶν ρημάτων μὲ η καὶ ω (θά φέρης, γιὰ γὰ τρέξωμε).

13. Τὴν κατάληξιν (σε) τῆς μονολεκτικῆς προστακτικῆς τῆς γράφουμε μὲ ε (δῶσε, κάθισε — γὰ κάθεσαι, ἄς κοιμᾶσαι).

14. Τὸ ἄτονον α στὴ λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι μακρὸ (πήδα, ζήτα, φεύγα, πείνα, τραγούδα, ρούφα, κοίτα). Τὸ ἄτονον α στὴ λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι βραχὺ (τραγουδοῦσα, τραγουδοῦσαν, εἶδα, εἶδαν, εἶχα, εἶχαν, πῆγα, πῆγαν, βγήκα, βγήκαν).

15. Τὸ α στὴν πρῶτῃ λήγουσα παίρνει περισπωμένη ἔ-αν ἀκλουθῇ με, νε, τε, σαι, ται (θυμᾶσαι, θυμᾶται, γελᾶτε, διψᾶτε, τρεχᾶτε, ἐλᾶτε, πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε, θὰ φᾶμε κτλ. — βάλε, βράσε, σπάσε, σκάψε, φράξε, πάρε, πάρτε, ἀνεβάστε, θυμάστε).

16. Στὴ χρονικὴ αὔξησις τὸ ο γίνεται ω (ὠνόμαζα, ὠνόμασα, ὠχύρωσα, ὠδηγοῦσα, ὠρκίστηκα).

17. Τὰ ρήματα δὲν ἀλλάζουν τὸ πνεῦμα (ἀγαπῶ - ἀγαποῦσα, ἐνώνω - ἐνώσα, ὀνομάζω - ὀνόμαζα, ὀδηγῶ - ὀδηγοῦσα, ὠρμησα, ὠδοιποροῦσαμε, ὠμολόγησα, ὠρκίστηκα).

18. Γράφονται μὲ εἰ τὸ εἶδα, εἶπα, εἶχα. Γράφονται μὲ η τὸ ἦρθα, ἦβρα, ἦπια, ἦμουν, ἦξερα, ἦθελα.

19. Ὅσα ρήματα ἀρχίζου ἀπὸ ρ γράφονται μὲ διπλὸ ρ ὕστερ' ἀπὸ τὴν αὔξησιν (ἔροισα, ἔροισα).

20. Τὰ περισσότερα περισπώμενα ρήματα γράφουν τὸ (ι) στὴν περὶ ἀρχῆς τοῦ ἀορίστου μὲ η (ἔζησα, ἄρχισα, ἀγάπησα, περπάτησα — τράβηξα, ρούφηξα, φύσηξα).

Τ' ἄλλα ρήματα τὸ γράφουν ὕπως καὶ στὸν ἐνεστώτα (ἄρχισα, πότισα, κάθισα, ἔπιψα, ἔστρωσα, ἔπνιξα, ἔροισα, ἔκρινα — ἔλυσα, ἔντυσα, δάκρυσα, ἔκρουσα — ἔστησα, ἔσβησα, ἄφησα, ἔπηξα, ἔβηξα — ἄθροισα, ἄνοιξα — ἔκλεισα, δάνεισα, ἄλειψα, ἔλειψα).

Τὸ ἔγειρα, ἔμεινα, ἔστειλα, παράγγειλα, ἔσπειρα, ἔδειρα τὸ γράφουν μὲ εἰ.

21. Ὅσα ρήματα τελειώνουν σὲ (εὖω) τὰ γράφομε ε υ. Τὸ σέβομαι καὶ τὸ κλέβω τὰ γράφομε μὲ β.

Ὅσα ρήματα τελειώνουν σὲ (ίζω) τὰ γράφομε μὲ ι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δανεῖζω, ἀθροίζω, δακρύζω, ἀναβρῶζω, πῆζω.

Ὅσα ρήματα τελειώνουν σὲ (-ιάζω) τὰ γράφομε μὲ ι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀδειάζω, χροιάζομαι, μοιάζω, νοιάζομαι, μονοιάζω.

Ὅσα ρήματα τελειώνουν σὲ (αῖνω) τὰ γράφομε μὲ α ι. Γράφομε μὲ ε τὸ πλένω, μένω, δένω.

22. Τὰ ρήματα σὲ (ώνω) τὰ γράφομε μὲ ω σὲ ὅλους τοὺς χρόνους (διπλώνω - δίπλωσα - διπλώνομαι - διπλώθηκα).

ζ) Γενικοὶ κανόνες

23. Οἱ ἐγκλιτικὲς λέξεις χάνουν τὸν τόνο τους ἔταν προφέρωνται μαζί μὲ τὴν προηγούμενη λέξη (φέρε μου, γὰ με, δῶσε μας, ἡ μητέρα σου, τὸ ἀμπέλι σας, πιάσ' τους, πὲς της, τὰ παιδιὰ μας).

Ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στὴν προπαραλήγουσα παίρνει στὴν ἀρχὴν τῆς λέξεώς της καὶ τὸν τόνο τῆς ἐγκλιτικῆς (χάρισμά σου, διάβασέ μου, τὸ πρόσωπό της, τὰ πρόβατά μας, ἀγόρασε

το, καλόπιασέ τους — τὰ χωράφια μας, τὰ μάτια σου).

24. Δύο φωνήεντα πού προφέρονται μαζί συλλαβίζονται μαζί (πιά-νω, ἐ-πια-σα, ἐ-λιές, παι-διῶν, δου-λειά, ἐ-μοια-σε, συννε-φιά-ζω, ἀκρο-για-λιές, Γιῶρ-γος ἀη-δο-νιοῦ, νε-ράι-δα, χάι-δε ψα, γαῖ-δουράκι, γαῖ-τανά-κι).

25. Δύο ἢ τρία σύμφωνα χωρίζονται ὅταν δὲν ἔχουμε λέξη πού ν' ἀρχίζει ἀπ' αὐτὰ (λά-σπη (σπίθα, σπαθί, σπέρον, σπόρος), ἐ-βγάλα (βγαίνω, βγάζω), κο-φτερός (φτωχός, φτεριζομαι, φτηνός, φτερούγα), ἄ-στρο, ἄ στροπή (σιρώνω, στρογγυλός, στρατιώτης), στά-μνα, λί-μνη (μνημονικό, μνήμῶσυννο), ἔ-τσι (τσαρούχι) — ὄρ-μή, περ-πατῶ, ἔρ-χομαι, δάφ-νη, τάρ-μα, ἄν-θρῶπος.

η) Καταλήξεις ὀνομαστικῆς

26. Τὰ περισσότερα θηλυκὰ σέ (-ιά) καὶ σέ (-ία) τὰ γράφομε μὲ ι (καρδιά, ἀχλαδιά, λαδιά, ἀγκαλιά, συννεφιά, ἀνορεξιά, ἀστροφεγγιά, ἀρχοντιά, ὀνομασία, τραπεζαρία, ὑγρασία, εὐκαιρία). Μὲ ει καὶ ὀξεῖα γράφομε τὰ θηλυκὰ σέ (-εῖα) ὅσα γίνονται ἀπὸ ρήματα σέ -εύω (προφητεία, βασιλεία, κολακεία).

Γραμματικῆς ἔννοιες

Κατάληξη, ὀσισαστικὰ (ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ) ἰσοσύλλαβα («ἔχουν στὸν πληθυντικὸ τόσες συλλαβὲς ὅσες καὶ στὸν ἐνικό») καὶ ἀνισοσύλλαβα («ἔχουν στὸν πληθυντικὸ σέ ὅλες τὶς πτώσεις μία συλλαβὴ περισσότερο»), ρήματα παροξύτονα («παίρνουν ὀξεῖα στὴν παραλήγουσα») καὶ περισπώμενα («παίρνουν περισπώμενη στὴ λήγουσα»), παρόν, παρελθόν, μέλλον, χρόνος, ἐνεστώτας, παρατατικὸς, ἀόριστος, μέλλοντας ἐξακολουθητικὸς, μέλλοντας στιγμιαῖος, ὀριστικὴ, προστακτικὴ ἐξακολουθητικὴ, προστακτικὴ στιγμιαία, αὔξηση συλλαβικὴ, αὔξηση χρονικὴ (εἰς τὰ ἀπὸ ο ἀρχόμενα), ἐνεργητικὰ καὶ παθητικὰ ρήματα, βαθμὸς ἐπιθέτου θετικὸς, συγκριτικὸς, ὑπερθετικὸς, ἀντωνυμία, ἐπίρρημα τοπικὸ, τροπικὸ, χρονικὸ, ποσοτικὸ, πρόθεση, σύνδεσμος, ἐπιφώνημα, παράγωγα ἀπλά, σύνθετα, μεγεθυντικὰ, νέοι δίφθογγοι, κράση.

II. Σχηματισμοὶ

Οὐσια

Θηλυκὰ

Ἑγκλῶς

ὄνομ.	ἡ	ὄκα
γεν.	τῆς	ὄκᾶς
αἰτ.	τήν	ὄκα

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ	ὄκάδες
γεν.	τῶν	ὄκάδων
αἰτ.	τίς	ὄκάδες

Ἄρσενικὰ

Ἑγκλῶς

ὄνομ.	ὁ	πραματευτής
γεν.	τοῦ	πραματευτῆ
αἰτ.	τόν	πραματευτή

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ	πραματευτάδες	οἱ	πραματευτῆς
γεν.	τῶν	πραματευτάδων	τῶν	πραματευτῶν
αἰτ.	τοὺς	πραματευτάδες	τοὺς	πραματευτῆς

Οὐδέτερα

Ἑγκλῶς

ὄνομ. κ. αἰτ.	τὸ μέρος	τὸ γράψιμο
γεν.	τοῦ μέρους	τοῦ γραψίματος

Πληθυντικός

ὄνομ. κ. αἰτ.	τὰ μέρη	τὰ γραψίματα
γεν.	τῶν μερῶν	τῶν γραψιμάτων

Γραμματικοὶ

στικά

Θηλυκά

Ἐνικός

ὄνομ.	ἡ	νύφη
γεν.	τῆς	νύφης
αἰτ.	τῇ	νύφῃ

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ	νύφες	οἱ	νυφάδες
γεν.	τῶν	νυφῶν	τῶν	νυφάδων
αἰτ.	τις	νύφες	τις	νυφάδες

Ἀρσενικά

Ἐνικός

ὄνομ.	ὁ	νικητῆς
γεν.	τοῦ	νικητῆ
αἰτ.	τὸ	νικητῆ

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ	νικητές, οἱ	νικηταί
γεν.	τῶν	νικητῶν	
αἰτ.	τοὺς	νικητές, τοὺς	νικητάς

Οὐδέτερα

Ἐνικός

ὄνομ. κ. αἰτ.	τ'	ὄνομα	τὸ	κρέας	τὸ	φῶς
γεν.	τοῦ	ὀνόματος	τοῦ	κρέατος	τοῦ	φωτός

Πληθυντικός

ὄνομ. κ. αἰτ.	τὰ	ὀνόματα	τὰ	κρέατα	τὰ	φῶτα
γεν.	τῶν	ὀνομάτων	τῶν	κρεάτων	τῶν	φώτων

Ρήματα

Παρο

Ἑνεργητικά

Ἑνεστικός	Παρατατικός	Ἀόριστος
ἐτοιμάζω	ἐτοιμάζα	ἐτοίμασα
ἐτοιμάζεις	ἐτοιμάζεις	ἐτοίμασες
ἐτοιμάζει	ἐτοιμάζει	ἐτοίμασε
ἐτοιμάζομε	ἐτοιμάζαμε	ἐτοιμάσαμε
ἐτοιμάζετε	ἐτοιμάζατε	ἐτοιμάσατε
ἐτοιμάζουν (-νε)	ἐτοιμάζαν(-νε) ¹	ἐτοίμασαν(-νε) ¹
δένω	ἔδενα	ἔδεσα
δέγεις	ἔδενεις	ἔδεσες
δέγει	ἔδενει	ἔδεσε
δέγομε	(ἐ)δέναμε	(ἐ)δέσαμε
δέγετε	(ἐ)δένατε	(ἐ)δέσατε
δέγουν (νε)	ἔδειαν (-νε) ¹	ἔδεισαν(-νε) ¹

1. Οἱ προπαροξύτονοι τύποι εἰς -ν προσλαμβάνοντες τὸ ε καταβιβάζου τὸν τόνον κατὰ μίαν συλλαβὴν: ἐτοιμάζαν-ἐτοιμάζανε, ἐτοίμασαν-ἐτοιμάσανε, ἔδεναν-(ἐ)δένανε, ἔδεσαν-(ἐ)δέσανε.

ξύτονα

Ένεργητικά

Μέλλοντας		Προστακτική ¹	
έξακολουθητικός	στιγμιαίος	έξακολουθητική	στιγμιαία
θα έτοιμάζω	θα έτοιμάσω		
θα έτοιμάζης	θα έτοιμάσης	έτοιμάζε	έτοιμάσε
θα έτοιμάζη	θα έτοιμάση	νά έτοιμάζη	νά έτοιμάση
θα έτοιμάζωμε	θα έτοιμάσωμε		
θα έτοιμάζετε	θα έτοιμάσετε	έτοιμάζετε	έτοιμάστε ²
θα έτοιμάζουν(-νε)	θα έτοιμάσουν(-νε)	νά έτοιμάζουν(-νε)	νά έτοιμάσουν(-νε)
θα δένω	θα δέσω		
θα δένης	θα δέσης	δένε	δέσε
θα δένη	θα δέση	νά δένη	νά δέση
θα δένωμε	θα δέσωμε		
θα δένετε	θα δέσετε	δένετε	δέστε ²
θα δένουν(-νε)	θα δέσουν(-νε)	νά δένουν(-νε)	νά δέσουν(-νε)

1. Οι μονολεκτικοί τύποι της προστακτικής λέγονται και με δύο λέξεις : νά έτοιμάξης, νά έτοιμάζετε· νά έτοιμάσης, νά έτοιμάσετε· νά δένης κτλ.

2. Λέγεται και έτοιμάσετε, δέσετε.

Παθητικά		Ἄοριστος
Ἐνεστώς	Παριστατικός ¹	
ἔτοιμάζομαι	ἔτοιμαζόμενον	ἔτοιμάστηκα
ἔτοιμάζεσαι	ἔτοιμαζόσουν	ἔτοιμάστηκες
ἔτοιμάζεται	ἔτοιμαζόταν	ἔτοιμάστηκε
ἔτοιμαζόμαστε	ἔτοιμαζόμεσθε	ἔτοιμαστήκαμε
ἔτοιμάζεστε	ἔτοιμαζόσατε	ἔτοιμαστήκατε
ἔτοιμάζονται	ἔτοιμαζόνταν	ἔτοιμάστηκαν(-νε) ²
δένομαι	(ἐ)δενόμουν	(ἐ)δέθηκα
δένεσαι	(ἐ)δενόσουν	(ἐ)δέθηκες
δένεται	(ἐ)δενόταν	(ἐ)δέθηκε
δενόμαστε	(ἐ)δενόμασθε	(ἐ)δεθήκαμε
δένεστε	(ἐ)δενόσατε	(ἐ)δεθήκατε
δένονται	(ἐ)δένονταν	(ἐ)δέθηκαν(-νε) ²

1. Διὰ τὸν ἑνὸν τῶν παθητικοῦ παρακτινοῦ ἔχον καὶ τοὺς τύπους : ἔτοιμαζόμενον (δενόμουν) -όσουν, -όνταν, -ότανε καὶ ἔτοιμάζομαι (δενούμουν), -ουσουν, -όνταν.

2. Οι προκροφθέντοι τύποι εἰς -νε προσημειώθησαν τὸ ε καταλείψαν τὸν τόνον κατὰ μέγεθος ἀλλὰ μὴν συλλαβῶν : ἔτοιμάστηκαν-ἔτοιμαστήκαμε, δέθηκαν-δέθηκαμε.

Παθητικά

ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ		ΠΡΟΣΤΑΞΙΚῆ	
ἐξακολουθητικός	συγγραμῶς	ἐξακολουθητικῆ	συγγραμῶς
θὰ ἐτοιμάζωμαι	θὰ ἐτοιμασιῶ	νά ἐτοιμάξῃσαι	ἐτοιμάσου
θὰ ἐτοιμάζεσαι	θὰ ἐτοιμασιῆς	νά ἐτοιμάξῃται	νά ἐτοιμασῆ
θὰ ἐτοιμάζεται	θὰ ἐτοιμασιῆ		
θὰ ἐτοιμαζόμαστε	θὰ ἐτοιμασιόμμε	νά ἐτοιμάξῃτε	ἐτοιμασῆτε
θὰ ἐτοιμάζεστε	θὰ ἐτοιμασιῆτε	νά ἐτοιμάξῃσιν	νά ἐτοιμασιούσιν(-νε)
θὰ ἐτοιμάζονται	θὰ ἐτοιμασιούσιν(-νε)		
θὰ δένωμαι	θὰ δεθῶ	νά δένῃσαι	δέσου
θὰ δένεσαι	θὰ δεθῆς	νά δένῃται	νά δεθῆ
θὰ δένεται	θὰ δεθῆ		
θὰ δενόμαστε	θὰ δεθοῦμε	νά δένῃτε	δεθῆτε
θὰ δένεστε	θὰ δεθῆτε	νά δένῃσιν	νά δεθοῦσιν(-νε)
θὰ δένονται	θὰ δεθοῦσιν(-νε)		

Περὶ σπῶμενα

Ἑνεογητικά

Ἑνεοσιός	Παρατατικός	Ἄοριστος
ἀγαπῶ	ἀγαποῦσα	ἀγάπησα
ἀγαπᾷς	ἀγαποῦσαι	ἀγάπησες
ἀγαπᾷ(-άει) ¹	ἀγαποῦσε	ἀγάπησε
ἀγαποῦμε	ἀγαπούσαμε	ἀγάπησαμε
ἀγαπᾶτε	ἀγαπούσατε	ἀγάπησατε
ἀγαποῦν(-νε)	ἀγαπούσαν(-νε)	ἀγάπησαν(-ήσανε)

Παθητικά

ἀγαπιόμην(-ιέμαι)	ἀγαπιόμουν ²	ἀγαπήθηκα
ἀγαπιόσαι	ἀγαπιόσουν	ἀγαπήθηκες
ἀγαπιέται	ἀγαπιόταν	ἀγαπήθηκε
ἀγαπιόμασθε	ἀγαπιόμαστε	ἀγαπηθήκαμε
ἀγαπιέσθε	ἀγαπιόσατε	ἀγαπηθήκατε
ἀγαπιούνται	ἀγαπιόταν	ἀγαπήθηκαν(-ήσανε)

1. Ὁ τύπος εἰς -άει (-άει) εὔχρηστος καὶ εἰς τὸν μέλλοντα καὶ τὴν προστακτικὴν (βλ. σελ. 17).

2. Λέγονται καὶ οἱ τύποι ἀγατιόμουν, ἀγατιόσουν, ἀγατιότανε καὶ οἱ τύποι ἀγατιόμουν, ἀγατιόσουν, ἀγατιούνταν, ἀγατιόμαστε, ἀγατιόσατε, ἀγατιόταν.

Μέλλοντας		Ἑνεργητικά		Προστακτικὴ	
ἐξακολουθητικὸς	στιγματικὸς	ἐξακολουθητικὴ	στιγματικὴ		
θ' ἀγαπῶ	θ' ἀγαπήσω	ἀγάπα	ἀγάπησε		
θ' ἀγαπᾷς	θ' ἀγαπήσεις	γ' ἀγαπᾶ	γ' ἀγαπήσῃ		
θ' ἀγαπᾷ	θ' ἀγαπήσῃ	ἀγαπᾶτε	ἀγαπήσατε ¹		
θ' ἀγαπᾶτε	θ' ἀγαπήσατε	γ' ἀγαπᾶτε(-νε)	γ' ἀγαπήσου(-νε)		
θ' ἀγαπᾶτε	θ' ἀγαπήσου(-νε)				
Παθητικά					
θ' ἀγαπιούμαι(-ιέμαι)	θ' ἀγαπηθῶ	γ' ἀγαπίεσαι	ἀγαπήσου		
θ' ἀγαπιέσαι	θ' ἀγαπηθῆς	γ' ἀγαπίεται	γ' ἀγαπηθῆ		
θ' ἀγαπιέται	θ' ἀγαπηθῆ				
θ' ἀγαπιόμαστε	θ' ἀγαπηθούμε	γ' ἀγαπίετε	ἀγαπηθῆτε		
θ' ἀγαπιέστε	θ' ἀγαπηθῆτε	γ' ἀγαπιούνται	γ' ἀγαπηθοῦ(-νε)		
θ' ἀγαπιούνται	θ' ἀγαπηθοῦ(-νε)				

1. Λέγεται καὶ ἀγαπήσατε.

Μέλλοντας	*Ενεργητικά	Προστακτική
ἐξυκολοθητικός	στηνμαζιός	ἐξυκολοθητική
θ' ἀργῶ	θ' ἀργήσω	ἀργήσε
θ' ἀργῆς	θ' ἀργήσης	ν' ἀργῆς
θ' ἀργῇ	θ' ἀργήσῃ	ν' ἀργῆ
θ' ἀργοῦμε	θ' ἀργήσωμε	ἀργήτε
θ' ἀργῆτε	θ' ἀργήσετε	ν' ἀργῆτε
θ' ἀργοῦν(-νε)	θ' ἀργήσουν(-νε)	ν' ἀργήσουν(-νε)
	Παθητικά	
θὰ θυμοῦμαι	θὰ θυμηθῶ	θυμήσου
θὰ θυμάσαι	θὰ θυμηθῆς	νὰ θυμηθῆ
θὰ θυμάται	θὰ θυμηθῆ	
θὰ θυμοῦμαστε	θὰ θυμηθοῦμε	θυμηθῆτε
θὰ θυμάστε	θὰ θυμηθῆτε	νὰ θυμηθῆτε
θὰ θυμοῦνται	θὰ θυμηθοῦν(-νε)	νὰ θυμηθοῦν

1. Λέγεται καὶ ἀργήσετε.

Ἐπίθετα

1. Ἐπίθετα σέ -ος -η -ο

	Ἄρσενικόν	Θηλυκόν	Οὐδέτερον
	Ἐνικός		
ὄνομ.	ὁ καλός	ἡ καλή	τὸ καλόν
γεν.	τοῦ καλοῦ	τῆς καλῆς	τοῦ καλοῦ
αἰτ.	τὸν καλόν	τὴν καλήν	τὸ καλόν

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ καλοί	οἱ καλές	τὰ καλά
γεν.	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν
αἰτ.	τούς καλοὺς	τις καλές	τά καλά

2. Ἐπίθετα σέ -ος -α -ο

	Ἄρσενικόν	Θηλυκόν	Οὐδέτερον
	Ἐνικός		
ὄνομ.	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τὸ ὠραῖον
γεν.	τοῦ ὠραίου	τῆς ὠραίας	τοῦ ὠραίου
αἰτ.	τὸν ὠραῖον	τὴν ὠραία	τὸ ὠραῖον

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ ὠραῖοι	οἱ ὠραῖες	τὰ ὠραῖα
γεν.	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων
αἰτ.	τούς ὠραίους	τις ὠραῖες	τά ὠραῖα

3. Ἐπίθετα σέ -ῶς -ιά -ῶ

	Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
		Ἐγκλῶς	
ὄνομ.	ὁ μακρῶς	ἡ μακροιά	τὸ μακρῶ
γεν.	τοῦ μακροῦ(ῶ)	τῆς μακροῖας	τοῦ μακροῦ
αἰτ.	τὸ μακρῶ	τῆ μακροιά	τὸ μακρῶ

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ μακροῖοι	οἱ μακροῖες	τὰ μακροιά
γεν.	τῶν μακροῶν	τῶν μακροῖων	τῶν μακροῶν
αἰτ.	τούς μακροῖους	τίς μακροῖες	τὰ μακροιά

4. Ἐπίθετα σέ -ῶς -ιά -ῶ

	Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
		Ἐγκλῶς	
ὄνομ.	ὁ γλυκῶς	ἡ γλυκιά	τὸ γλυκῶ
γεν.	τοῦ γλυκοῦ	τῆς γλυκιάς	τοῦ γλυκοῦ
αἰτ.	τὸ γλυκῶ	τῆ γλυκιά	τὸ γλυκῶ

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ γλυκοῖοι	οἱ γλυκῖες	τὰ γλυκῖα
γεν.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
αἰτ.	τούς γλυκοῦς	τίς γλυκῖες	τὰ γλυκῖα

5. Ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο

	Ἄρσεινικόν	Θηλυκόν	Οὐδέτερον
		Ἐπικόν	
ὄνομ.	ὁ ζηλιάρης	ἡ ζηλιόρα	τὸ ζηλιόρικο
γεν.	τοῦ ζηλιόρη	τῆς ζηλιόρας	τοῦ ζηλιόρικου
αἰτ.	τὸ ζηλιόρη	τῇ ζηλιόρα	τὸ ζηλιόρικο
		Πληθυντικόν	
ὄνομ.	οἱ ζηλιόρηδες	οἱ ζηλιόρες	τὰ ζηλιόρικα
γεν.	τῶν ζηλιόρηδων	—	τῶν ζηλιόρικων
αἰτ.	τούς ζηλιόρηδες	τίς ζηλιόρες	τὰ ζηλιόρικα

Ἐπίθετα ἀριθμητικά

	Ἄρσεινικόν	Θηλυκόν	Οὐδέτερον
ὄνομ.	ἕνας	μιά, μία	ένα
γεν.	ἑνός	μιας	ένος
αἰτ.	ἕνα	μιά, μία	ένα
ὄνομ.		τρεις	τρία
γεν.		τριῶν	τριῶν
αἰτ.		τρεις	τρία
ὄνομ.	τέσσερες, τέσσερες		τέσσερα
γεν.	τεσσάρων		τεσσάρων
αἰτ.	τέσσερες, τέσσερες		τέσσερα

Προσωπικὲς ἀντωνυμίες

Α' πρόσωπο		Β' πρόσωπο		Γ' πρόσωπο		
Ἐνικός						
				Ἄρσεν.	Θηλυκ.	Οὐδέτ.
ὄνομ.	ἐγὼ	ἐσὺ	αὐτός	αὐτή	αὐτό	
γεν.	ἐμένα	ἐσένα	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ	
αἰτ.	ἐμένα	ἐσένα	αὐτόν	αὐτήν	αὐτό	

Πληθυντικός

ὄνομ.	ἐμεῖς	ἐσεῖς	αὐτοὶ	αὐτῆς	αὐτὰ
γεν.	ἐμῶς	ἐσῶς	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν
αἰτ.	ἐμᾶς	ἐσᾶς	αὐτούς	αὐτιές	αὐτὰ

Τύποι ἐγκλιτικοί

Α' πρόσωπο		Β' πρόσωπο		Γ' πρόσωπο		
Ἐνικός						
				Ἄρσεν.	Θηλυκ.	Οὐδέτ.
ὄνομ.	—	—		τος	τη	το
γεν.	μοῦ	σοῦ		τοῦ	τῆς	τοῦ
αἰτ.	μὲ	σὲ		τόν	τή(ν)	τό
Πληθυντικός						
ὄνομ.	—	—		τοι	τες	τὰ
γεν.	μᾶς	σᾶς		τούς, των	τούς, των	τούς, των
αἰτ.	μᾶς	σᾶς		τούς	τις	τὰ

ΟΔΗΓΙΑΙ ΔΙΑ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑ

I. Ὁδηγίαι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων.

Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων ἰσχύουν ἔσα ἔχουν ἤδη ὀρισθῆ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τριῶν πρώτων τάξεων.

1. Καὶ ἐδῶ δηλονότι, πρὶν διδαχθῆ κανὼν τις ἢ αἱ ἐξαιρέσεις του, εἶναι ἀνάγκη οἱ μαθηταὶ νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει των ἐπαρκές συγκεκριμένον ὑλικόν, ὃ δὲ διδάσκων θὰ διδάσκη τοὺς κανόνας ὄχι κατὰ τὴν σειρὰν ἣν ἔχουν ἐνταῦθα, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῆς διδασκαλίας.

2. Προκειμένου νὰ διδαχθοῦν κανόνες συνθετώτεροι, προϋποθέτοντες μερικωτέρους κανόνας, θὰ προηγηθῆ ἢ ἐξαγωγή τούτων. Οὕτω λ. χ. ὁ κανὼν «ὕστερ' ἀπὸ τις λέξεις θά, γά, γιά, γιά, ὅταν, ἄν, ἄς γράφομε τις καταλήξεις τῶν ρημάτων με η καὶ ω» (κανὼν 12), θὰ ἐξαχθῆ ἀπὸ τοὺς μερικωτέρους κανόνας «ὕστερ' ἀπὸ τὸ θά γράφομε» κτλ., «ὕστερ' ἀπὸ τὸ νὰ γράφομε» κτλ., καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

3. Οἱ κυριώτεροι κανόνες ἐκμανθάνομενοι κατὰ τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν θ' ἀπομνημονεύωνται παρὰ τῶν μαθητῶν. Θὰ ἐπισυνάπτονται δὲ καὶ θὰ ἀπομνημονεύονται ὁμοῦ μετὰ τῶν κανόνων αἱ ἐξαιρέσεις των ἢ οἱ περιορισμοὶ των, ἐφ' ὅσον οἱ μαθηταὶ θὰ ἔχουν ἤδη παρατηρήσει παραδείγματα ἀρκετὰ τῶν ἐξαιρουμένων (λ.χ. ἀπὸ τὰ ρήματα εἰς·ιάζω το ἀδειάζω, χρειάζομαι, μοιάζω) ἢ δείγματα τῆς ἐξαιρουμένης κατηγορίας (λ. χ. ὅταν θὰ ἔχη γίνεῖ ἢ παρατήρησις ὅτι ἢ Ἀθηναῖα, ὁ Περικλῆς, ὁ Θεμιστοκλῆς περισπῶνται θὰ ἐξευρεθῆ καὶ θὰ διατυπωθῆ ἢ ἐξαιρέσις ὅτι «παίρνουν περισπωμένη, πολλὰ κύρια»).

4. Οἱ ὀρθογραφικοὶ αὐτοὶ κανόνες δὲν ἀπαρτίζουσι πλήρεις

σύστημα, οὔτε εἶναι πάντοτε καὶ καθ' ἑαυτοὺς π λ ή ρ ε ι ς, ἀλλ' ἐν μέρει μὲν συμπληρῶνουν τοὺς εἰς τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις ἤδη διδασχθέντας, ἐν μέρει δὲ μέλλουν νὰ συμπληρωθοῦν ἀπὸ τοὺς διδασχθησομένους εἰς ἀνωτέρας τάξεις.

Οὕτω λ. χ. ἡ ἐξαιρέσεις τῶν δεχομένων περισπωμένην οὐσιαστικῶν εἰς -ῆρας, -ῆρας, -ῶνας (κανὼν 2), συμπληρῶνουσα τὸν κανόνα περὶ τῶν ἐχόντων τὸ δίχρονον τῆς ληγούσης μακρὸν (Γ' 1), θὰ συμπληρωθῇ εἰς ἀνωτέραν τάξιν διὰ τῆς μνείας τῶν οὐσιαστικῶν καθὼς γλῶσσα, γυναῖκα κτλ, ἅτινα ἐπίσης παρὰ τὸν γενικὸν κανόνα περισπῶνται.

Ὁ κανὼν δι' «ἔσα ὀνόματα τονίζονται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα» (καλός, παιδί, χαρὰ κτλ., Γ' 8), συμπληρῶνεται ἐδῶ μὲ τὰς ἐξαιρέσεις γῆ, φῶς, Ἀθηναῖ κτλ. (κανὼν 1), παραμένουν ἔμως ἀκόμη ἀμνημόνευτοι ἐξαιρέσεις καθὼς τὸν εἰλικρινῆ, εἰλικρινεῖς, προοριζόμενοι δι' ἀνωτέραν τάξιν.

Ὁμοίως ἐξ ἀφορμῆς τῆς γραφῆς τῶν εἰς -ότιερος συγκριτικῶν μνημονεύονται μὲν αἱ καταλήξεις -ιος, -ιμος, -ικός, -ιτος, -ινός, ἀλλὰ μόνον εἰς ἀνωτέραν τάξιν θὰ διδασχθοῦν τὰ τοῦ χρόνου ἄλλων ἐπιθέτων μὲ δίχρονον εἰς τὴν παραλήγουσαν (μαλακός, πρόθυμος). Ἐκεῖ ἐπίσης θὰ διδασχθοῦν αἱ ἐξαιρέσεις εἰς τὸν κανόνα τῆς γραφῆς τοῦ (ι) εἰς τὴν παραλήγουσαν τοῦ ἀόριστου (μέθυσα, κύλισα κτλ.) καὶ ἄλλαι δυσκολίαι.

5. Εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ δι' μερικὸν κανόνες τῆς Γ' διδασχθέντες ἐκεῖ πλέον συγκεκριμένως (λ. χ. «ἔσα ὀνόματα δέχονται τ' ἄρθρα τῆς, τοῦ, τῶν παίρνουν περισπωμένη», (Γ' 8), ἐδῶ διατυπώνονται γενικώτερα (λ. χ. ὁ ἴδιος κανὼν γίνεται «οἱ γενικὲς παίρνουν περισπωμένη»).

Ἀντιθέτως μερικὸν τῶν κανόνων τῆς Δ' εἰς ἀνωτέραν τάξιν θὰ συμπληρωθοῦν ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ περιεχομένου των. Οὕτω λ. χ. ὁ κανὼν ὁ δρίζων ἐπι τὰ ρήματα ἀπὸ (ο) γράφονται μὲ ω εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον, θὰ συμπληρωθῇ ἀργότερα εἰς τὴν Ε' τάξιν, διὰ τοῦ «καὶ εἰς τὴν μετοχὴν τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου».

Ἐκεῖ θὰ διδασχθοῦν καὶ μερικαὶ λεπτομέρειαι τῆς ἐγκλίσεως (γράψε μού το, γά σου τον, πές μου το, μού δωσε) καὶ

τοῦ συλλαβισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη κανονισθῆ διὰ τὰς κυρίας καὶ συχνοτέρας περιπτώσεις μὲ τοὺς μέχρι τοῦδε δοθέντας κανόνες (ἄμμος Γ' 14, ἄστρο, ὄσμῆ, Δ' 25, ἐλιές, νεοράιδα, Δ' 24).

Ἐν τέλει εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῆ ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω παραθετομένους κανόνες θὰ παραλείπωνται ἀπὸ τὸν διδάσκοντα ἔταν κρίνωνται περιττοὶ (λ.χ. ὁ κανὼν διὰ τὴν γραφὴν τῶν ἀριθμητικῶν εἰς ἤντια). Ἄφ' ἐτέρου δὲ θὰ ἐξευρίσκωνται καὶ θὰ διδάσκωνται καὶ ἄλλοι κανόνες, ἐφ' ὅσον ὑπαγορεύουν αὐτὸ αἰ ἀνάγκαι τῆς ὀρθογραφικῆς διδασκαλίας. Οὕτω λ. χ. θὰ ἔμπορῆ νὰ διδαχθῆ ὅτι «τὸ (ἐξ) στήν ἀρχὴν τὸ γράφομε συνήθως μὲ ε, ψιλὴ καὶ ξ» (ἐξοδο, ἐξοφλῶ, ἐξέδρα, ἐξαφνα, ἐξαισίος, ἐξοχος, ἐξαιρῶ κτλ.—ἐξασύλλαβος, ἐκστρατεία), «τὸ (ὑπερ) στήν ἀρχὴν τὸ γράφομε μὲ υ», «τὸ (εἰς) στήν ἀρχὴν τὸ γράφομε συνήθως μὲ ει» (εἰσόδια, εἰσόδος, εἰσόδημα, εἰσιτήριον, εἰσαγωγή—ἥσυχος).

6. Συμφώνως πρὸς τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα οἱ μαθηταὶ τῆς Δ' τάξεως θὰ σχηματίζουσιν διάφορα παράγωγα καὶ σύνθετα, μεγεθυντικὰ (κουτάλα, κεφάλια, ποδάρα, σκύλαρος, χερούκλα) καὶ ὑποκοριστικὰ (Γιαννάκης, Δημητράκης, Κωστάκης—μαχαιράκι, δαχτυλάκι, χεράκι, παιδάκι, σκυλάκι, λουλουδάκι, ψαράκι—λαγουδάκι, μωρουδάκι, χωριουδάκι—γεροντάκος, ἀνθρωπάκος—Ἐλενίτσα, Ἀννίτσι, γατίτσα, δεκαοῖτσα—Βασιλικούλα, Ἀγγελικούλα, μητερούλα, βαρκούλα, γατούλα, δραχμούλα—μικρούλη, ἀσπρούλης—μικρούτσικος, καλούτσικος). Ἐφ' ὅσον δὲ προυνεσιάζονται κατὰ τὴν γραφὴν τῶν τοιούτων κατὰλήξεων λάθη, δύνανται ὁ διδάσκων πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν ὀρθῶν γραφῶν νὰ σχηματίξῃ καὶ διδάσκῃ κανόνες· οὕτω λ. χ. ἐφ' ὅσον κρίνεται ἀνγκαιῶν θὰ διδαχθῆ ὅτι «τὴν κατὰλήξην (τήρι) τῶν οὐσιαστικῶν τὴ γράφομε μὲ η στήν παραλήγουσα» (θυμιατήρι, κλαδευτήρι, μοναστήρι, πατητήρι, ποιήρι—δικαστήριον). Ἀναλόγως δύνανται νὰ διδαχθοῦν κανόνες διὰ τὴν γραφὴν οὐσιαστικῶν εἰς ἤθηρα (δαχτυλήθηρα, κερήθηρα, κολυμπήθηρα, μυζήθηρα), -αῖα (λύκαινα, Δημήτραйна), -ιστής (θεοριστής, πολεμιστής, τροχιστής, σκαλιστής—δανειστής), -ίλα (ἀνατριχίλα, μαυρίλα), -ωμα (κάσφωμα, ξήλωμα, ψήλωμα), -ωνιά (κλειδωνιά, παγωνιά). Οὕτω

μέ τήν ἐμπέδωσιν τῆς ὀρθογραφίας τῶν καταλήξεων αὐτῶν συμπληρώνονται ἕσα ἀλλαχοῦ ὠρίσθησαν ἐξ ἀφορμῆς ἄλλων καταλήξεων (βλ. Ἀναλυτ. πρόγραμμα Γ' τάξεως, ἀρ. 2, 6, Ὁρθογραφικοί κανόνες Γ' ἀρ. 3).

Ἐν τέλει εἶναι ἀνάγκη νά προστεθῆ ὅτι οἱ μαθηταὶ τῆς Δ' τάξεως πρέπει νά καταστοῦν ἱκανοί, ἐφ' ἔσον δὲν εἶναι ἤδη, ν' ἀποδίδουν ὀρθῶς ἀντιδιαστέλλοντες ἀπ' ἀλλήλων τοὺς φθόγγους τσ, τζ, ντζ (ἔτσι, κουκούτσι, Δημησιάνα, Κατσόνης — τζιτζικας, τζιτζιφο, τζάμι, Τζαβέλας — μπροῦντζος, μουντζουρώϊω), νά γράφουν τὸ γγ (ἀντὶ τοῦ γκ) εἰς τὰς ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης διατηρούσας τοῦτο λέξεις (φεγγάρι, φέγγω, σφίγγω, σφουγγίζω, σφουγγαρίζω, σιραγγίζω, ἀγγαρεία, ἀγγιῶ, ἄγγελος, συγγενής, ἐγγόνι, παραγγελία κτλ.), νά γράφουν ὀρθῶς τὰς λέξεις αἱ ὁποῖαι εἰς τὰ παράγωγα ἢ τοὺς σχηματισμούς των γράφονται μὲ γι ἀντὶ ι (πλάι (καὶ πλάγι)-πλαγιάζω, πρωτομαγιά, μαγιάτικος, κομπολόι-κομπολοιοῦ, τσάι -τσαριοῦ).

Ἐπίσης εἶναι ἀνάγκη νά διαστέλλουν οἱ μαθηταὶ γράφοντες ἢ ἀναγινώσκοντες ὁ μ ὁ η χ α καθὼς ψιλὸς (ψιλὴ κλωστή, ψιλὴ βροχή) καὶ ψηλὸς (ψηλὸ βουτό, ψηλὸ σπῆτι), εἴμαστε (ἐνεστ.) καὶ ἦμαστε (παρτατ.), ὅμως καὶ ὄμως, πιά (ἐπιρρ.) καὶ ποιά (ἀντωνυμία), ὅτι (σύνδ.) καὶ ὅ τι (ἀντων.), γιὰ (πρόθεσ.) καὶ γειὰ (γειά σου) κτλ. κτλ.

II. Ὁδηγίαι διὰ τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν

1. Ἡ γραμματικὴ διδασκαλία εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον δὲν εἶναι σκοπὸς ἀλλὰ μέσον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπιδιώκεται ἡ βαθυτέρα κατανόησις ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν καὶ ὀρθὴ χρῆσις, γραπτῆ καὶ προφορικῆ, τῆς κοινῆς γλώσσης καὶ ὑψώνεται κατὰ μικρὸν τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα εἰς γλωσσικὴν συνείδησιν. Κατὰ ταῦτα σκοπὸς τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας εἶναι εἰδικώτερα νά γίνουσι οἱ μαθηταὶ ἱκανοί :

α) νά γράφουν τὴν κοινὴν γλῶσσαν σύμφωνα μὲ τὴν καθιερωμένην σχολικὴν ὀρθογραφίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἶναι ἀνάγκη ἀφ' ἐνός μὲν νά ἐθισθοῦν ν' ἀποδίδουν αὐτὴν τὴν κοινὴν γλῶσσαν

μὲ τὴν προφορὰν τῆς, χωρὶς νὰ παρεισάγουν στοιχεῖα τῆς ἰδιωμα-
τικῆς των τυχὸν προφορᾶς (μὴ γράφοντες λ. χ. : φουτιά ἀντὶ
φωτιά, πῆδησα ἀντὶ πῆδησα), ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ μεταχειρίζωνται
ὀρθῶς τὴν καθιερωμένην σχολικὴν ὀρθογραφίαν,
ἔπου αὐτὴ ἀφίσταται τῆς κοινῆς προφορᾶς (γράφοντες λ. χ.
φωτιά, σβῆνω, καὶ ὄχι φοιτιά, ζβίνο ἢ ζβῆνω κτλ.)

β) ν' ἀποφεύγουν ὀμιλοῦντες καὶ προπάντων γράφοντες χρῆ-
σεις καὶ τύπους ἰδιωματικούς, μὴ ἀνήκοντας εἰς
τὴν κοινὴν γλῶσσαν (λ. χ. : ἔπιακα, φινύσαντε), καθὼς ἐπίσης
νὰ διορθώσουν ἀτομικὰ τυχὸν ἑλαττώματα περὶ τὴν
ἐκφρασιν.

γ) νὰ πλουτίσουν τὴν γλῶσσαν των διὰ φρα-
στικῶν μέσων (λέξεων, φράσεων ἢ καὶ τύπων) τῆς κοινῆς γλῶσ-
σης, τὰ ὅποια τυχὸν ἀγνοεῖ τὸ ἰδίωμα τῆς στενωτέρως των
πατρίδος.

2. Κατὰ ταῦτα παρέλκει ἀπὸ τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν
τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, καὶ ὡς τοιοῦτον ἀνάγκη νὰ παρλείπει-
ται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς ἀνωτέρως τάξεις, ὅτι δὲν χρησιμεύει ἀμέ-
σως εἰς τὴν γλωσσικὴν κατανόησιν ἢ δὲν προάγει τὴν ὀρθογραφι-
κὴν καὶ γλωσσικὴν γενικῶς δεξιότητα.

Καὶ εἰς μὲν τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις ὁ σκοπὸς
τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας παρμένει κυρίως ὀρθογραφικὸς καὶ
γίνεται διδασκαλία ὀλίγων γραμματικῶν σχηματισμῶν (εἰς τὴν
Γ'), μόνον ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον δι' αὐτῆς εὐκολύνεται ὁ μαθητὴς νὰ
κατανοήσῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ καλύτερα τοὺς διδασκομένους ὀρθο-
γραφικοὺς κανόνας. Εἰς δὲ τὴν Δ' τάξιν ἀφ' ἑνὸς μὲν
συμπληρῶνεται σημαντικώτατα τὰ ἐκ τῆς ὀρθογραφικῆς διδα-
σκαλίας τῶν προηγηθέντων ἐτῶν καταλειφθέντα κενὰ καὶ αἰ ἐν-
πομεῖναι τυχὸν ἐλλείψεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ — χωρὶς ἀκόμη νὰ γί-
νεται συστηματικώτερα γραμματικὴ διδασκαλία, καθὼς εἰς τὰς
τὰς δύο τελευταίας τάξεις — συστηματοποιοῦνται ἐξ ἀφρομῆς
καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὀρθογραφικῆς διδασκαλίας τὰ κυριώτερα
γραμματικὰ φαινόμενα τῆς μητρικῆς γλώσσης κατὰ τὰ ἐριζό-
μενα ὑπὸ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Τὰ γραμματικὰ φαινόμενα θὰ ἐξετάζωνται καὶ θὰ κατατάσ-

σωνται και θα γίνεται άσκησης των μαθητών εις τους γραμματικούς σχηματισμούς, αυτό όμως θα γίνη ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν ὄχι δι' ἀποσπαστικῆς ἢ ἐν ξηρᾷ ἀπαριθμήσει καὶ καταγραφῆς, ἀλλὰ εἰς φράσεις διὰ τῶν ὁποίων θα γίνεται καταφανῆς ἡ σχέση μεταξὺ γλώσσης καὶ πραγμάτων (λ.χ. ἐξ ἀφορμῆς φράσεως τοῦ ἀναγνωστικοῦ καθὼς εἶδα μιὰ ἀλεπού, τῆς ἀλεποῦς τὰ παιδιὰ κτλ., θα ὀδηγηθῶσιν οἱ μαθηταὶ νὰ σχηματίσουν φράσεις καθὼς ἡ ἀλεπού μᾶς πῆρε μιὰ κόττα, ἢ οὐρὰ τῆς ἀλεποῦς εἶναι φουντωτή, δὲν εἶδα ποιέ μου ἀλεπού, οἱ ἀλεποῦδες εἶναι πονηρὰ ζῶα, τῶν ἀλεπούδων ἡ πονηριὰ εἶναι μεγάλη, ὁ Δημήτριος σκότισε δυὸ ἀλεπούδες, ὁ τόπος μας δὲν ἔχει ἀλεπούδες). Ἐξάπαντος ὅμως τὰ ποιήματα τοῦ ἀναγνωστικοῦ ἢ ἐκλεκτὰ μέρη τοῦ πεζοῦ κειμένου δὲν θα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς.

3. Τὴν ὀρθὴν χρῆσιν θα δίδῃ πλὴν τοῦ ἀναγνωστικοῦ προπάντων ὁ διδάσκων διὰ τῆς γλώσσης τοῦ, εἰς ἕλην τὴν διδασκαλίαν, ἀποφεύγων τοὺς ἰδίους ἰδιωματισμούς καὶ μεταχειριζόμενος τὴν κοινὴν γλῶσσαν (ἄντι νὰ εἶπῃ λ. χ. : θα φύβγης, εἰδείξέ μου, ἀλλαξά) θα λέγῃ : θα φύγης, μοῦ εἰδείξε (ἢ μούδειξε, ἀλλαξιά κτλ.). Θα προσέχῃ δὲ εἰς τὰς ἰδιορρυθμίας τῆς ἰδιωματικῆς τυχὸν γλώσσης τῶν μαθητῶν του καὶ τὰ λάθη αὐτῶν, ἰδίως εἰς τὴν προφορὰν καὶ τὸ τυπικόν, καὶ θα ἐπανορθώσῃ τὰ συχνότερα ἐξ αὐτῶν, αὐστηρότερα πράττων τοῦτο εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις (ἀπὸ τῆς Δ'), εἴτε ἀμέσως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μαθήματος ὑποβάλλων ὁ ἴδιος τὸ ὀρθόν κατὰ τρόπον μὴ παρενοχλοῦντα τὴν πρόσοδον τῆς διδασκαλίας, εἴτε καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ γλωσσικόν μάθημα καὶ μὲ τὴν ἰδιαιτέραν συστηματικὴν διδασκαλίαν τῶν σχηματισμῶν. Οὐχ ἤττον ὅμως ἵνα ἐξασφαλίσῃ ὁ διδάσκων τὴν μετὰ τῶν μικρῶν μαθητῶν ψυχικὴν ἐπαφήν δὲν πρέπει ν' ἀποκνήῃ, καὶ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας μετ' αὐτῶν ὀμιλίας καὶ κατὰ τὸ μάθημα, νὰ κατέρχεται εἰς τὴν ἰδιωματικὴν αὐτῶν γλῶσσαν.

4. Εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας συνηθίζονται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τύποι διπλοῖ ἰσχύουν τὰ ὀρισθέντα εἰς τὰς ὀδηγίας τῶν τριῶν πρώτων τάξεων. Ἐφ' ὅσον οἱ

διπλοὶ αὐτοὶ τύποι μνημονεύονται κατωτέρω (βλ. σ. 33-34) ὡς συν-
ανήκοντες εἰς τὴν κοινήν μας γλῶσσαν, (λ. χ. ἀγαπᾶμε παρὰ τὸ
ἀγαποῦμε) δὲν πρέπει ν' ἀποβάλλωνται ἀπὸ τὸν διδάσκοντα ὡς
ἰδιωματικοί, καὶ ἂν ἀκόμη εἰς τ' ἀναγνωστικὰ ἔχουν προτιμηθῆ
μόνον οἱ ἕτεροι αὐτῶν (λ. χ. ἀγαποῦμε). Ἡ διδασκαλία ἔμως τῶν
σχηματισμῶν θὰ γίνεταί ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει
(ὅλη διὰ τοὺς μαθητάς, κείμενον καὶ ὑποσημειώσεις) ἀναγρα-
φέντων τύπων.

III. Παρατηρήσεις περὶ τῶν γραμματικῶν σχημα- τισμῶν διὰ τὸν διδάσκοντα.

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω δοθείσας ὁδηγίας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν
ὀρθογραφικῶν κανόνων καὶ τῶν γραμματικῶν σχηματισμῶν, εἶναι
ἀναγκαῖον νὰ ἐπισυναφθοῦν, πρὸς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῶν δι-
δασκόντων, ὀλίγαι ἀκόμη παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν
τῶν τύπων οἱ ὁποῖοι μέλλουσι νὰ διδαχθοῦν εἰς τὴν Δ' τάξιν :

1. Ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν οὐσιαστικῶν

Ὡς πρὸς τὴν κλίσιν τῶν οὐσιαστικῶν, μετὰ τὰ ρη-
θέντα ἤδη εἰς τὰς ὁδηγίας τὰς δοθείσας διὰ τὴν γλωσσικὴν
διδασκαλίαν τῶν τριῶν πρώτων τάξεων, (βλ. ἰδίως σ. 20 ἄ.), τὰς
ὁποίας εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει τοῦ ἑ διδάσκων καὶ κατὰ
τὴν διδασκαλίαν τῆς Δ' τάξεως, εἶναι ἀνάγκη ὀλίγα μόνον συμ-
πληρωματικῶς νὰ παρατηρήσωμεν ὡς πρὸς τοὺς νέους σχηματι-
σμοὺς τοὺς διδασκομένους ἐνταῦθα ἐκ τῶν οὐδετέρων :

Κατὰ τὸ μέροσ κλίνονται: ἄνθος, βάθος, γένος, δάσος,
εἶδος, ἔθνος, κέρδος, λάθος, κράτος, μάκρος, μέλος, πάχος,
πλάτος, πληθός, τεῖχος, τέλος, χεῖλος, ὕψος, χροός.

Κατὰ τὸ ὄνομα κλίνονται: ἄγαλμα, αἷμα, ἀνάστημα,
γάβγισμα, γάλα, γράμμα, δέμα, θέλημα, κατόρθωμα, κάθισμα,
κλάμα, κῦμα, μάθημα, πάθημα, πάτημα, πάπλωμα, πάτωμα,
πήδημα, πούλημα, προῖμα, προβλήμα, σαπούνισμα, σκέπασμα,
σκόρπισμα, σιόλισμα, σιοίχημα, σιόμα, σιρῶμα, σφύριγμα, φό-
ρεμα, φύσημα, χάρισμα, χοῦμα, χρῶμα, χῶμα.

Κατὰ τὸ γράψιμο κλίνονται: δέσιμο, κάψιμο, κλεί-

οιμο, πέοιμο, ράψιμο, σκάψιμο, σκύψιμο, τρέξιμο, φέροισμο, φταιξιμο.

Κατὰ τὸ κ ρ έ α ς κλίνεται τὸ τέρας.

Μερικὰ οὐδέτερα εἰς -ος σχηματίζουσι τὸν πληθυντικὸν (ὄνομα καὶ αἰτ.) καὶ εἰς ια : λάθια καὶ λάθη, χεῖλια καὶ χεῖλη.

Τὸν πληθυντικὸν εἰς η σχηματίζει καὶ ὁ πλοῦτος : τὰ πλούτη, ἐνῶ τὸν πληθυντικὸν εἰς -ια σχηματίζουσι καὶ μερικὰ ἄρσενικά εἰς -οι : λόγια, χρόνια, βράχια (ἀλλὰ καὶ βράχοι, χρόνοι, λόγοι).

Μερικὰ οὐδέτερα εἰς -ιμο σχηματίζουσι ἐνίοτε τὴν γενικὴν εἰς -ιμου (γράφιμου, ράψιμου, κάψιμου, δέσιμου). Ἐν γένει ὅμως ἡ γενικὴ τῶν οὐδετέρων εἰς -ιμο καθὼς καὶ ἄλλων οὐδετέρων δὲν εἶναι συχνή.

2. Ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν ρημάτων

Διαιρέσεις τῶν ρημάτων

1. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦ διαφόρου σχηματισμοῦ ὑπάγονται τὰ ρήματα εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὰ παροξύτονα καὶ τὰ περισπώμενα.

Τὰ παροξύτονα τονίζονται εἰς τὸν ἐνικὸν τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτος εἰς τὴν παραλήγουσαν καὶ λαμβάνουσι ὄξειν (τρέχω, τρέχεις, τρέχει, εἰσιμάζω κτλ.)

Τὰ περισπώμενα τονίζονται εἰς τὸν ἐνικὸν τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτος εἰς τὴν λήγουσαν καὶ λαμβάνουσι περισπωμένην (ἀγαπῶ, ἀγαπᾷς, ἀγαπᾷ, ἀργῶ, ἀργεῖς, ἀργεῖ). Σχηματίζουσι δὲ τὸ ἑ' ἐνικὸν πρόσωπον εἰς -ᾶς, -εῖς τὰ ἐνεργητικὰ καὶ -ιέσαι, -ᾶσαι καὶ -εῖσαι (στερεῖσαι) τὰ παθητικά.

Χρόνοι

Ὁ μέλλων εἶναι διπλοῦς, ὑπάρχουσι δηλαδὴ δύο μέλλοντες ὁ ἐξακολουθητικὸς καὶ ὁ στιγμιαίος.

Ὁ ἐξακολουθητικὸς μέλλων ἐκφράζει διάρκειαν ἢ ἐπανάληψιν : θὰ εἰσιμάζω, θὴ εἰσιμάζωμαι, θὰ δίνω, θὰ ἔρχεσαι. Ὁ στιγμιαίος μέλλων ἐκφράζει κάτι ποῦ θὰ γίνῃ μίαν στιγμὴν ἢ μίαν φοράν : θὰ εἰσιμάσω, θὰ εἰσιμαστῶ, θὰ

δώσω, θὰ πέσης, θὰ χτυπήσης, ὁ ἥλιος θὰ βασιλέψῃ, θὰ φω-
νάξουν, θὰ χαθῆτε.

Ἡ ἰδία διάκρισις γίνεται καὶ εἰς τὴν προστακτικὴν. Ἐχομεν
προστακτικὴν ἐξ α κ ο λ ο υ θ η τ ι κ ῆ ν (ἢ προστακτικὴ τοῦ ἐ-
νεττώτος), ἐκφράζουσιν διάρκειαν ἢ ἐπανάληψιν (πρόσεχε, τρέχα,
τρῶγε) καὶ προστακτικὴν σ τ ι γ μ ι α ῖ α ν (ἢ προστακτικὴ τοῦ
ἀρίστου), φανερώνουσιν ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ τι εἰς μίαν στιγμὴν :
πρόσεξε, τρέξε, φάγε.

Ἡ προστακτικὴ ἔχει ἰδίους τύπους μόνον διὰ τὸ β' πρόσω-
πον, ἐνικὸν καὶ πληθυντικόν. Διὰ τὸ γ' πρόσωπον καθὼς καὶ διὰ
τὸ δ' χρησιμοποιῶνται οἱ τύποι τῆς ὑποτακτικῆς μετὰ τοῦ νά, ὡς

Ἡ αὔξησης

Ὅσα ρήματα ἀρχίζουσι ἀπὸ σύμφωνον λαμβάνουν
εἰς τὴν ἀρχὴν των, εἰς τὸν παρατακτικὸν καὶ ἀόριστον τῆς ὀριστι-
κῆς, ἐν ε, τὸ ὅποιον λέγεται σ υ λ λ α β ι κ ῆ α ὕ ξ η σ ι ς. Τὸ ε
αὐτὸ προστίθεται πάντοτε ὅταν φέρῃ καὶ τὸν τόνον τῆς λέξεως,
δηλαδὴ εἰς τοὺς τρισυλλάβους τύπους τοῦ ἐνικῶ καὶ τοῦ πληθυν-
τικῶ : λ. χ. ἔγραφα, ἔγραφες, ἔγραφε, ἔγραφα, ἔγραφες, ἔγραψε,
(εἶναι ἀδύνατον νὰ εἴπωμεν γράφα, γράφες, γράφα κτλ.), ἔμαθα,
ἔβρασε, ἔφερε, ἔγραφαν, ἔφυγαν, ἔγραψαν (ἄλλὰ καὶ γράφανε,
φύγατε, γράψανε κτλ.)

Οἱ ἄλλοι ρηματικοὶ τύποι, οἱ ἔχοντες τὸ ε αὐτὸ ἄτονον, σχη-
ματίζονται συνηθέστερα χωρὶς τὴν αὔξησιν : μαλώσαμε καὶ ἐμα-
λώσαμε, (ἐ)χαιρετοῦσα, (ἐ)χαιρέτησα, (ἐ)στενοχώ-ρεσα, (ἐ)στε-
νοχωρεθήκαμε, ξημέρωσε, ξημερωθήκαμε, διηγῆθηκα, προσέ-
ξαμε, προσπαθήσαμε, προσκύνησα, συνήθισα, δὲν καλοπεράσατε,
παραξενεύτηκες, προετοιμάστηκες, τὸ παράκατες, ταξιδεύαμε κτλ.

Μερικὰ ρήματα ἀντὶ τοῦ ε λαμβάνουν ὡς συλλαβικὴν αὔξησιν
τὸ η : θέλω - ἤθελο, ξέρω - ἤξερα, πίνω - ἔπινα - ἤπια (καὶ ἔπια),
βοίσκω - ἐβόισκα - ἤβρα (καὶ βοῆκα).

Ὅσα ρήματα ἀρχίζουσι ἀπὸ φωνῆεν διατηροῦν τὸ
ἴδιο φωνῆεν εἰς ἔλους τοὺς χρόνους : ἀγαποῦσα - ἀγάπησα, ἀκο-
λουθοῦσα - ἀκολούθησα, ἀναγκαζόσουν - ἀναγκάστηκες, ἄρχιζες -
ἄρχισε, ἀναβα - ἀναψα - ἀνάψαμε, ἄστραψε, ἄκουσε - ἀκούστηκε,

ἔλειψα, ἐνωσεσ-ἐνώσατε, ἐτοιμάζα-ἐτοιμάζομαι, εὐχαριστοῦσαμε-εὐχαριστήσαμε - εὐχαριστηθήκαμε, ἐπαναστατοῦσατε, ἐμποδιστήκατε, αἰχμαλώτισαν - αἰχμαλωτίστηκαν, ἴδωσαν, οἰκοδόμησαν, ἠσύχασαν, ὤφειλήθησαν. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ τὸ ἔρχομαι-ἔρχομαι.

Μόνον ὅσα ρήματα ἀρχίζουσιν ἀπὸ ο γράφονται εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον τῆς ὀριστικῆς (καθὼς καὶ εἰς τὴν μετοχὴν τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου) μὲ ω (διατηροῦντα οὕτω εἰς τὴν γραφὴν τὴν παλαιὰν αὐξῆσιν) : ὀρίζω ὀρίζα-ὀρίσα-ὀρισμένος, ὄπλισα-ὄπλιστηκα-ὄπλισμένος, ὠροκίστηκα κτλ.

Τὰ σύνθετα αὐξάνουσιν καθὼς τὰ ἀπλά, λαμβάνοντα ἐνίοτε καθὼς ἐκεῖνα τὴν συλλαβικὴν αὐξῆσιν (βλέπε ἀνωτέρω).

Τὰ σύνθετα δὲν λαμβάνουν ἐσωτερικὴν αὐξῆσιν : (ἐ)-προόεξα, (ἐ)προόθεσα, κατάφερα, κατοικοῦσα, κατοίκησα, ἐξακολούθησα, ξαναθυμήθηκα, ξαναθύμισα, ἐξετάστηκε, ἐξετάσαμε, ἐξέτασαν, παραπονέθηκε, παράκουσε, συμβούλευε, συμπαθοῦσε, συμφώνησε, συγχυστήκαμε, διασκέδασα, διασκεδάσαμε, διατηρήθηκα κτλ. κτλ. Αἱ ἐξαιρέσεις θὰ διδαχθοῦν εἰς ἀνωτέραν τάξιν.

Οἱ σχηματισμοί. Τύποι διπλοῖ.

Ὡς πρὸς τοὺς μὲ τὸ νὰ ἐκφερομένους τύπους τῆς ἐξακολουθητικῆς προστακτικῆς (βλ. ἀνω ἔρω σ. 15, 17, 19), ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς, εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ἔτι τὸ β' πληθ. πρόσωπον ἐκφέρεται καὶ μονολεκτικῶς ἐπὶ ἀπαγορεύσεως, λ. χ. νὰ ἐτοιμάζεσθε, νὰ στενοχωριέσθε κτλ., ἀλλὰ μὴν ἐτοιμάζεσθε, μὴ στενοχωριέσθε, μὴ ἀργεῖτε. Σπάνιος εἶναι ὁ μονολεκτικὸς τύπος τῆς προστακτικῆς τοῦ β' προσώπου τοῦ ἀργῶ, εἰς ἐλάχιστα δὲ ρήματα τοῦ τύπου ἐτοιμάζομαι ἐκφέρεται τὸ β' πρόσωπον τῆς προστακτικῆς καὶ μονολεκτικῶς (νὰ γίνεσαι-γίνου). Παρατηροῦμεν ἀκόμη ἔτι τὸ β' ἐνικὸν πρόσωπον τῆς ἐνεργητικῆς στιγμιαίας προστακτικῆς, χάνει συχνὰ τὸ τελικόν του ε, ἔταν ἀκολουθῇ ἢ τριτοπρόσωπος προσωπικὴ ἀντωνυμία τόν, τή(ν), τό: φέρε τον καὶ φέρο' τον, πάρε την καὶ πάρ' την, βγάλε το καὶ βγάλ' το. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὸ δῶσε, πρὸ ἔλων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν (μου, μας, τους κτλ.)

Εἶναι προσέτι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παραθετομένων σχηματισμῶν τῶν περισπωμένων ρημάτων (βλ. Ὑλγὴ διὰ τοὺς μαθητάς, σ. 16 ᾶ) συνηθίζονται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν καὶ μερικοὶ ἄλλοι τύποι. Τὸ ἀγαπῶ ἔχει εἰς τὸν ἐνεστώτα τῆς ἐνεργητικῆς ὀριστικῆς ἐκτὸς τῶν τύπων ἀγαποῦμε, ἀγαποῦν (ε), καὶ τοὺς τύπους ἀγαπᾶμε, ἀγαπᾶν (ε), τὸ ἀγαπιοῦμαι καὶ τὸ θυμοῦμαι ἔχουν εἰς τὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς ἐκτὸς τῶν τύπων - οὔμασθε, - οὔνται, τοὺς σχηματισμοὺς ὀμασθε, - ὄνται, τὸ δὲ θυμοῦμαι λέγεται καὶ θυμᾶμαι. Κατὰ τὰ παραδείγματα αὐτὰ σχηματίζονται καὶ τὰ ὅμοια τῶν.

4. Ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐπιθέτων

Κατὰ τὸ παράδειγμα κ α λ ὸ ς -ῆ-ὸ κλίνονται τὰ πλείστα ἐπίθετα : μικρός, μέγας, μισός, ἄπλος, διπλός, σιενός, σωστός, σιχαρός, ξερός, σιγνός, πυκνός, λαμπρός, σφιχτός, ἀκριβός, πασιτικός, καθαρός, σκοτεινός, γεμάτος, ὁμορφος, νόστιμος, ἄσπρος, μαῦρος, κίτρινος, κόκκινος, πράσινος, καταπράσινος, πρασινωπός, μανριδερός, ἀσπρούτικος, μεγαλούτικος, βραδινός, πρωινός, σημερινός, περσινός, ἀληθινός, ψεύτικος, τετραγωνος, ἀπαρηγόρητος, ἀγίαρευτος, πρωτότοκος, ἀπέραντος, ἀνυπόφορος, παρουσιάσιμος, περιέργος, παρᾶξενος, τετραπέρατος, πιστός, ξένος, βροχερός, φοβερός, ἱερός, ἀργυρός, χρυσός, κυριακάτικος, νηϊώτικος, φράγκικος, τούρκικος, ἑλληνικός, ἡμερος, εὔκολος, ἤσυχος, ἔρημος, ἀδύνατος, ἄκακος, ἀθάνατος, ἄψυχος, ἄνοστος, πολύτιμος, μικρότερος, καλύτερος, ἀνώτερος, περισσότερος.

Κατὰ τὸ παράδειγμα ὦ ρ α ἰ ο ς -α-ο κλίνονται : τελευταῖος, γενναῖος, ἀρχαῖος, νέος, ἀστεῖος, παλιός, καινούριος, πλούσιος, τρύπιος, ἄξιος, γαλάζιος, δόλιος, αἰώνιος, ἅγιος, τίμιος, σιδερένιος, ἀσημένιος, βουνίσιος.

Κατὰ τὸ παράδειγμα μ α κ ρ ὺ ς -ιᾶ-ὸ κλίνονται : παχύς, πλατύς, βαρὺς, βαθύς, φαρδύς, τραχύς, ἐλαφρὺς, ἄψυς. Ὅμοίως τὰ ἐπίθετα εἰς -ῆς : βυσσινῆς, θαλασσῆς, κανελῆς, μελιτζανῆς, σταχτῆς κτλ., δεξιῆς (καὶ δεξιός).

Κατὰ τὸ γ λ ν κ ὸ ς -ι ᾶ-ὸ κλίνονται : κακός, πασιτικός, ξανθός, εὐγενικός, κρητικός, (ἀλλὰ καὶ κακῆ, ξανθῆ κτλ.) Τὸ

ἐλαφροῦς -ιά σχηματίζεται καί κατὰ τὰ εἰς -ύς.

Κατὰ τὸ ζηλιάρης -α -ικο κλίνονται: παραπονιάρης, γκροινιάρης, γαλανομάτης, μαυρομάτης, ξανθομάλλης (θηλ. ξανθομάλλα καὶ ξανθομαλλοῦ), ἀκαμάτης (ἀκαμάτρα), μακαρίτης (μακαρίτισσα), χωριάτης (χωριάτισσα).

Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τῶν ἐπιθέτων εἰς -ύς σχηματίζεται ἐνίοτε καὶ εἰς -ῦ (μακροῦ καὶ μακροῦ, φαρδιοῦ καὶ φαρδῦ). Τὰ εἰς -ης ἐπίθετα (σταχίης κτλ.) σχηματίζουν τὴν γενικὴν εἰς -ῆ.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τοῦ θηλυκοῦ τῶν ἐπιθέτων εἰς -άρης λείπει, ἀναπληρουμένη ἐν ἀνάγκῃ ἀπὸ τὸ ἀρσενικὸν ἢ τὸ οὐδέτερον.

Ἡ ἐνικὴ αἰτιατικὴ τῶν ἀρσενικῶν εἰς -ος σχηματίζεται συνήθως χωρὶς τὸ τελικὸν ν. Οἱ τύποι οἱ κκατλήγοντες εἰς -ν, χρησιμοποιοῦνται κυρίως ἔταν ἀκολουθῆ ὀυσιαστικὸν ἀρχίζον ἀπὸ φωνῆεν: τὸν καλὸν ἄνθρωπο.

Ἡ κλιτικὴ τῶν ἐπιθέτων, ἐφ' ἔσον εὐχρηστεῖ, σχηματίζεται ὁμοίᾳ μὲ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἰδίου ἀριθμοῦ, ἐκτός τῆς ἐνικῆς κλητικῆς τῶν ἀρσενικῶν σχηματιζομένης ἄλλως: καλῆ μητέρα, προκομμένο παιδί—καλέ, ὠραῖτε, φοβερό, φαρδύ, παραπονιάρη.

Τὸ ἐπίθετον πολλύς εἶναι ἀνώμαλον. Τὸ θηλ. πολλή κλίνεται κατὰ τὸ καλή. Τὸ ἀρσενικὸν καὶ τὸ οὐδέτερον δὲν σχηματίζουν γενικὴν εἰς τὸν ἐνικὸν (ὁ πολλύς, τὸν πολλύ—οὐδ. ὄνομ. τὸ πολύ, αἶτ. τὸ πολύ. Ὁ πληθυντικὸς τῶν σχηματίζεται κατὰ τὸ καλοί, καλά.

Γενικῶς ὁ τόνοσ τῶν ἐπιθέτων διατηρεῖται εἰς ἔλα τὰ γένη καὶ εἰς ἔλασ τὰς πτώσεις ἐπὶ τῆς συλλαβῆς ἢ ἐποία τονίζεται εἰς τὴν ἐνικὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἀρσενικοῦ: καλός, καλοῦ, καλό, καλοὶ κτλ.: μακροιά, μακροῖς, μακροῖές· ζηλιάρης, ζηλιάρη, ζηλιάρηδες· τελευταῖος, τελευταῖου, τελευταῖοι, τελευταῖων· ἀνήσυχος, ἀνήσυχου, ἀνήσυχο, ἀνήσυχοι, ἀνήσυχων, ἀνήσυχη, ἀνήσυχες· πρόστυχος, πρόστυχου· φράγκικου, παράξενου· ἄσπλαχνου, μονάκριβου, χαρούμενου, κυριακάτικου, ὄμορφου, μικροῦταῖκου, κακόμοιρου, μεγαλύτερου, φτωχότερου.

Ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικεῦ καὶ ἡ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ μερικῶν ἐπιθέτων ἄρσενικῶν μεταπεσόντων εἰς οὐσιαστικά καταβιβάζουν κατ' ἐκεῖνα τὸν τόνον εἰς τὴν παραλήγουσαν: κροῖου, ἀγίου, ἀγίω, ἀρρώστου, ἀρρώστους. Σπανίως καὶ κατ' ἐξαιρέσειν καταβιβάζουν τὸν τόνον καὶ μερικά λόγια ἐπίθετα.

Ἐν σχέσει μὲ τὸν σχηματισμὸν τῶν παραθετικῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ κοινὴ γλῶσσα σχηματίζει αὐτὰ διττῶς. Οὕτω πᾶν σχεδὸν ἐπίθετον ἢμπορεῖ νὰ σχηματίσῃ τὸν συγκριτικὸν βαθμὸν διὰ τῆς προτάξεως εἰς τὸν θετικὸν τοῦ ἐπιρρήματος πιό: πιό καλός, πιό ὠραῖο, πιό πλατιά, πιό γεμάτος, πιό ζηλιάρης, πιό καινούριος, πιό ἄδειος, πιό προκομμένος. Παραλλήλως ἔμως πολλὰ ἐπίθετα σχηματίζουν καὶ μονολεκτικῶς τὸ συγκριτικὸν των εἰς -τερος -τηρ -τερο (-ότερος ἢ -ώτερος, καὶ -ύτερος): καλύτερος, σωσιότερος, λιγώτερος.

Ἐκ τῶν σχηματιζόντων μονολεκτικῶς τὸ συγκριτικὸν των, τὰ ἐπίθετα εἰς -ες σχηματίζουν τὸ συγκριτικὸν εἰς -ότερος (-ώτερος): φτωχότερος, πλουσιώτερος, ἀληθινώτερος, γερώτερος.

Τὰ ἐπίθετα εἰς -ής σχηματίζουν τὸ συγκριτικὸν εἰς -ύτερος: βαρύτερος, μακρύτερος, φαρδύτερος.

Εἰς -ύτερος σχηματίζουν τὸ συγκριτικὸν καὶ τὰ ἐπίθετα καλός, μέγας: καλύτερος, μεγαλύτερος.

Μερικὰ συγκριτικὰ διφοροῦνται σχηματιζόμενα εἰς -ότερος καὶ εἰς -ύτερος: κονιότερος καὶ κονιύτερος, χοντροότερος καὶ χοντρούτερος, ἐλαφροότερος καὶ ἐλαφρούτερος, γλυκότερος καὶ γλυκύτερος.

Ἄνω μάλως σχηματίζονται τὸ πολὺς -περισσότερος, κακός -χειρότερος, γέρος -γερονιότερος, ἀπλός -ἀπλούστερος καθὼς καὶ μερικά ἐπίθετα εἰς -ης σχηματιζόμενα εἰς -έστερος.

Ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς σχηματίζεται Α: ἀπὸ τὸν συγκριτικὸν προτασσόμενου τοῦ ἄρθρου: ὁ πιό καλός ἢ ὁ καλύτερος, τὸ σωσιότερο, ἢ πιό προκομμένη, καὶ Β: 1) ἀπὸ τὸ θετικόν, προτασσόμενου εἰς αὐτὸ τοῦ πολὺ, πολὺ πολὺ, πάρα

πολὺν : πολὺν πλούσιος, αὐτὸ τὸ παιδί εἶναι πολὺν πολὺν φρόνιμο, βουνὸ πάρα πολὺν μεγάλο, ἦταν πάρα πολὺς κόσμος· 2) ἀπὸ τὸ θετικὸν δις λαμβανόμενον : ἓνα ψηλὸ ψηλὸ βουνό, ἓνας μεγάλος μεγάλος βράχος, ζεσιὰ ζεσιὰ κουλούρια· 3) ἀπὸ τὸ θετικὸν συντιθέμενον μὲ τὰ ἐπιτείνοντα τὴν σημασίαν του ὀλο-, κατα- : ὀλόμανρος, ὀλοζώνιανος, κατάμαυρος, κατακόκκινος, κατακάθαρος.

Ἐνίοτε σχηματίζεται τὸ ὑπερθετικὸν μονολεκτικῶς εἰς -τατος : ὁμορφότατος

Ἐν σχέσει μὲ τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι μέχρι τοῦ ἑκατοῦ εἶναι ἄκλιτα ἔκτος τοῦ ἓνας, τρεῖς, τέσσερες (βλ. ἀνωτέρω σ. 22)

Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἓνας λήγει εἰς ν ὅταν ἀκολουθῇ λέξις ἀπὸ φωνῆεν : ἔταν ἄνθρωπο, ἔταν ὦραϊο κῆπο.

Τ' ἀριθμητικὰ διακόσιοι, διακόσιες, διακόσια, τρακόσιοι κτλ. μέχρι τοῦ χίλιοι κλίνονται εἰς τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὸ πλούσιος, πλούσια, πλούσιο, κούφιος κτλ.

Δ'. Ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν.

Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι ἔχουν παρὰ τοὺς ἀείποτε τονιζομένους τύπους αὐτῶν, οἱ ὅποιοι μετ' ἐμφάσεως ἐκφράζουσι τὴν ἀντωνυμικὴν ἔννοιαν (ἐγὼ τὸ εἶδα, ἐσένα δὲ σὲ πειράζει, αὐτὴ εἶδε τ' ὄνειρο) καὶ ἄλλους, μονοσυλλάβους πάντοτε, τοὺς ὁποίους μεταχειριζόμεθα ὅταν δι' αὐτῶν δὲν ἐκφράζεται ἡ κυρία ἔννοια (φέρεμας τὸ βιβλίον σου, γράψε του, οἷς εἶλα). Ἡ δευτέρα αὐτῆ κατηγορία περιέχει τύπους, οἱ ὅποιοι ἐκφέρονται εἰς τὴν φράσιν χωρὶς τόνον (ὡς προκλητικαὶ ἢ ἐγκλιτικά). Ἐπεκράτησε ὁμως νὰ σημειώνεται ἐν τονικῶν σημείον ἐπ' αὐτῶν ὅταν προηγούνται τοῦ ρήματος (μοῦ ἔδωσε, τοὺς ἔδειξα).

Παρὰ τοὺς ἀπὸ ε ἀρχομένους τύπους τοῦ α' καὶ β' προσώπου, ὑπάρχουν καὶ τύποι χωρὶς τὸ ε; σύ, σεῖς, σένα, μένα, εὐχρηστούντες ἰδίως ὅταν προηγῆται λέξις λήγουσα εἰς φωνῆεν (τί ἔχετε σεῖς. οὔτε γώ, οὔτε σύ, (ἀλλὰ γράφεται τότε καὶ οὔτ' ἐγώ, οὔτ' ἐσύ). Ἀλλὰ καί: σένα τὸ λέω κτλ.

Οἱ τύποι τος, τη, το, τοι, τες, τα τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου εὐχρηστοῦν μόνον εἰς ἐκφράσεις καθὼς νὰ τος, νὰ τοι, ποῦ εἶναι τοι κτλ.

Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὁ ἄριστος τύπος τῆς ἀνω-
νυμίας αὐτὸς εἶναι τοῖς καὶ διὰ τὰ τρία πρόσωπα. Λέγομεν δῶσε
τους, ἦ τοὺς τὸ ἔφερε, προκειμένου δι' ἄνδρας, γυναῖκας καὶ
παῖδια.

Τὸ τη διατηρεῖ ἐνίστη τὸ τελικὸν ν, πάντοτε δὲ ὅταν ἀκολουθῇ
φωνῆν : φέρε την αὔριο.

Παρὰ τὸ ἐγκλινόμενον τους εὐχρηστεῖ καὶ τὸ των.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	σελ.
*Αναλυτικὸν πρόγραμμα	1—5
*Ὑλη διὰ τοὺς μαθητὰς (σ 5)	
I. Ὁρθογραφικοὶ κανόνες	5—10
II. Σχηματισμοὶ γραμματικοὶ	10—23
*Ὁδηγία διὰ τὸν διδάσκοντα (σ 24)	
I. Ὁδηγία διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων	24—27
II. Ὁδηγία διὰ τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν	27—30
III. Παρατηρήσεις περὶ τῶν γραμματικῶν σχηματισμῶν διὰ τὸν διδάσκοντα	30—38

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

έγκριμένα μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1919

διά τας 4 πρώτας τάξεις

Διά την Α' τάξιν

- Παπαμιχαήλ, 'Αλφαβητάριο, μέρος Α', 56 σελ., εκδότης Δημητράκος.
» 'Αλφαβητάριο, μέρος Β', 84 » » »
Συγκώκη, 'Αλφαβητάριο, μέρος Β', 72 » » Κολλάρος
'Αλφαβητάριο κράτους, μέρος Α', (συντακτική επιτροπή: Δ. 'Ανδρέα-
δης, Α. Δελμούζος, Π. Νιρβάνας, Ζ. Παπαντωνίου, Μ. Τριανφυλ-
λίδης, Κ. Μαλέας (εικόνες), 80 σελ., λ. 70 Κεντρική πώλησις
(1919—1921) Σιδέρης.
'Αλφαβητάριο κράτους, μέρος Α', (συντακτική επιτροπή), βι-
βλίο του ὀδασκάλου, 191 σελ., λ. 90. Κεντρική πώλησις
(1919—1921) Σιδέρης.

Διά την Β' τάξιν

- Κουρτίδη, 'Αναγνωστικό Β', 127 σελ., εκδότης Κολλάρος
Καζαντζάκη, Οἱ τρεῖς φίλοι, 142 » » Μαντζεβελάκης
Παπαμιχαήλ, Πέτρος Λάρας, 150 » » Δημητράκος

Διά την Γ' τάξιν

- Κιρχαβίτσα-Παπαμιχαήλ, 'Αναγνωστικό, 158 σελ., εκδότης Σιδέρης.
Κουρτίδη-Κονιδάρη-Καλλαρεᾶ, 'Οδύσσεια, 168 σελ., εκδότης Κολλάρος
Ζ. Παπαντωνίου, Τὰ ψηλά βουνά, ἀναγνωστικό κράτους, (συντακτική
ἐπιτροπή: Δ. 'Ανδρέαδης, Α. Δελμούζος, Π. Νιρβάνας, Ζ. Παπα-
τωνίου, Μ. Τριανταφυλλίδης (178 σελ. Κεντρικαὶ πωλήσις (1920--
1922) Σιδέρης.

Διά την Δ' τάξιν

- Κιρχαβίτσα-Παπαμιχαήλ, 'Η πατρίδα μας, 219 σελ. εκδότης Δημη-
τράκος.
Κουρτίδη-Κονιδάρη, Σὺν παλιὰ χρόνια, 222 σελ., εκδότης Κολλάρος.
-

1000

ΤΙΜΗ Λ. 50

024000016112